GAZİ ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO.: 38

GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYIN NO.: 4

ENDERÛN MEKTEBİ

Yrd. Doç. Dr. Ülker AKKUTAY

Ankara — 1984

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
BASIN - YAYIN YÜKSEKOKULU
BASIMEVİ — TEL.: 13 76 27

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	
GİRİŞ	1 - 2
1. OSMANLI DEVLET TEŞKİLÂTININ ANA BÖLÜMLERİ	3 - 13
1.1. Saray Teşkilâtı	3 - 7
1.1.1. Bîrûn Halkı	3 - 6
1.1.2. Enderûn Halkı	6 - 7
1.1.3. Harem Halkı	7
1.2. İdare Teşkilâtı	7 - 10
1.3. Askerî Teşkilâtı	10 - 13
2. OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA EĞİTİM SİSTEMİ	15 - 23
2.1. Eğitim Politikası	15 - 16
2.1.1. Başlangıçtan 19. Yüzyıla Kadar	15
2.1.2. Tanzimat'dan Cumhuriyet'e Kadar	15 - 16
2.2. Geleneksel Eğitim Sistemi	16 - 20
2.2.1. Örgün Eğitim	16 - 20
2.2.1.1. İlköğretim	16 - 17
2.2.1.2. Orta ve Yükseköğretim	17
2.2.1.2.1. Medreseler	17
2.2.1.3. Askerî Eğitim Kurumları	18
2.2.1.3.1. Acemioğlanlar Ocakları	18
2.2.1.3.2. Yeniçeri Ocakları	18
2.2.1.4. Yöneticilerin Eğitimi	18 - 19
2.2.1.4.1. Şehzâdeler'in Eğitimi	18
2.2.1.4.2. Enderûn Mektebi	19
2.2.1.5. Meslekî Eğitim	19 - 20
2.2.1.5.1. Ahi Birlikleri	19 - 20

Sayfa

2.2.2. Yaygın Eğitim ... 20
2.2.2.1. Camiler ... 20
2.2.2.2. Tekkeler ve Zaviyeler ... 20
2.2.2.3. Kütüphâneler ... 20
2.3. Devlete Bağlı Olarak Açılan Yeni Okul Kuruluş Sistemi ... 20 - 23
2.3.1. İlköğretim ... 21
2.3.1.1. Mekteb-i İptidai ... 21
2.3.1.2. Mekteb-i Rüşdiye ... 21
2.3.2. Ortaöğretim ... 21 - 22
2.3.2.1. Mekteb-i İdadi ... 21
2.3.2.2. Mekteb-i Sultani ... 21 - 22
2.3.3. Meslekî ve Teknik Öğretim ... 22
2.3.4. Öğretmen Yetiştirme ... 22 - 23
2.3.4.1. Dar-ül-Muallimin ... 22
2.3.4.2. Dar-ül-Muallimat ... 23
2.3.4.3. Menşe-i Muallimin ... 23
2.3.5. Yüksek Öğretim ... 23
2.3.5.1. Dar-ül-Fünun ... 23

3. ENDERÛN MEKTEBİNİN TARİHÎ GELİŞİMİ VE TOPKAPI SARAYI İÇİNDEKİ YERİ ... 25 - 34
3.1. Enderûn Mektebinin Kuruluş ve Gelişimi ... 25 - 28
3.2. Enderûn Mektebinin Zayıflaması ve Kapanışı ... 28 - 29
3.3. Enderûn Mektebinin Topkapı Sarayı çindeki Yeri 29 - 34

4. ENDERÛN MEKTEBİNE ÖĞRENCİ SEÇİMİ ... 35 - 67
4.1. Devşirmeciliğin Esasları ... 35 - 49
4.1.1. Tanımı ... 35
4.1.2. Amacı ... 35
4.1.3. Kuruluş, Gelişim ve Organizasyonu ... 35 - 38
4.1.4. Seçimin Esasları ... 38 - 46
4.1.5. Devşirme İşiyle Görevli Makamlar ... 46
4.1.6. Devşirme Usûlünün Bozulması ... 46 - 49
4.2. Acemi Oğlanlar ... 49 - 59
4.2.1. Tanımı ... 49
4.2.2. Kuruluş, Gelişim ve Organizasyonu ... 49 - 52

Sayfa

4.2.3. Acemi Oğlanların Yönetilmesi ... ... 52 - 53
4.2.4. Acemi Oğlanların Seçimi ... ... 53 - 54
4.2.5. Acemi Oğlanların Eğitimi ... ... 54 - 55
4.2.6. Acemi Oğlanların Kıyafetleri ... ... 55 - 56
4.2.7. Acemi Oğlanların Hizmete Koşulması ... 56 - 58
4.2.8. Acemi Oğlanlarda Hizmet Kusurları 59
4.2.9. Acemi Oğlanların Evlenmeleri 59
4.2.10. Hizmetten Çıkarma 59
4.3. İç Oğlanlar ... ... 59 - 67
4.3.1. Tanımı ... ... 59 - 60
4.3.2. Kuruluş, Gelişim ve Organizasyonu ... ... 60 - 62
4.3.3. İç Oğlanların Enderûna Seçiliş ve Alınmaları ... ... 62 - 63
4.3.4. İç Oğlanların Eğitimi ... ... 63 - 65
4.3.5. İç Oğlanların Kıyafet ve Maaşları ... ... 65 - 67
5. ENDERÛN MEKTEBİNDE ÖĞRETİMİN KADEMELERİ VE ESASLARI ... ... 69 - 122
5.1. Aileye Verme ... ... 69 - 70
5.2. Hazırlık Sarayları ... ... 70 - 86
5.2.1. Edirne Sarayı ... ... 71 - 74
5.2.2. Galata Sarayı ... ... 74 - 83
5.2.3. İbrahim Paşa Sarayı ... ... 83 - 85
5.2.4. İskender Çelebi Sarayı ... ... 85 - 86
5.3. Enderûn-i Hümâyûn ... ... 86 - 122
5.3.1. Büyük ve Küçük Oda ... ... 86 - 89
5.3.2. Doğancı Koğuşu ... ... 89 - 90
5.3.3. Seferli Koğuşu ... ... 90 - 94
5.3.4. Kiler Koğuşu ... ... 94 - 97
5.3.5. Hazîne Odası ... ... 97 - 104
5.3.6. Has Oda ... ... 104 - 122
6. ENDERÛN MEKTEBİNDEKİ EĞİTİMİN AMAÇLARI VE VASITALARI ... ... 123 - 163
6.1. Eğitimin Amaçları ... ... 123 - 151
6.1.1. Kültürleştirme ... ... 124 - 126
6.1.2. Disiplinleştirme ... ... 126 - 136

Sayfa

6.1.3. Kabiliyetleri Yöneltme ve Destekleme ... 136 - 151

6.2. Eğitimin Vasıtaları ... ... 151 - 157

6.2.1. Ceza ve Mükâfat ... ... 151 - 154

6.2.2. Çıkmalar ... ... 154 - 157

6.3. Eğitimin Şekli ... ... 157 - 163

6.3.1. Seçkinler Eğitimi ... ... 157 - 160

6.3.2. İdarecilik Eğitimi ... ... 160 - 163

SONUÇ ... ... 165 - 168

BİBLİYOGRAFYA ... ... 169 - 179

EK - BELGELER, TABLO VE RESİMLER ... ... 181 - 225

ÖZEL AD VE DEYİMLER ... ... 227 - 249

4. Mehmed, Muhasip Mustafa Paşa ile kızı Hatice Sultanı evlendirdikten sonra Saray Hatice Sultan Sarayı diye anılmıştır. 1870 tarihinde askerî idadinin yanması üzerine Saray hükûmete hediye edilmiştir. Böylece Edirne Sarayı uzun zaman askerî mektep olarak da kullanılmıştır (24).

5.2.2. Galata Sarayı

«Galata Sarayı», 2. Bâyezid tarafından İstanbul'da Galata'da, Saray ve Devlet hizmetlerine adam yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. 2. Bâyezıd'ın Galata Sarayını Gül Baba diye tanınan bir velinin işaret ve öğüdü üzerine 1481'de yaptırdığı söylenir (25). Gül Baba'nın Pâdişâha gösterdiği arazinin etrafına duvar çevrilmiş, içerisine bir cami ile herbiri ikişer yüz kişi alacak genişlikte ayrı ayrı üç koğuş yaptırılmıştır. Herbir koğuşa birer hamam, zâbit dairesi ve mutfak da ilâve edilmiştir. Bu üç koğuş, o koğuşta bulunan talebelerin sınıflarıdır (26).

Mutfak kısmına sonradan bulaşıkhâne ve çamaşırhâne binaları da katılmıştır. Mektebin arazisine ihtiyaç üzerine bir de fırın yaptırılmıştır. Eski Galata Sarayı Mektebinde, bu binalardan başka kiler, anbar, ahçılar ve ekmekçiler ocakları için de ayrı binalar yaptırılmıştır. Ayrıca «Baltacılar» için mektep içinde bir daire, hademelerle Baltacılara ait bir hastahâne, hafta içinde talebeyi ziyarete gelen veliler için bir buluşma yeri, Galata Sarayı Müdürünün bürosu ve Ağa Dairesi gibi yerler de vardı (27). 2. Bâyezid Galata Sarayını doğrudan doğruya bağımsız bir mektep olarak yaptırmış olduğundan bu kuruluş gerek binaları ve arazisi ve gerek teşkilâtı bakımlarından diğer Saray Mekteplerinin hepsinden çok daha üstün bir durumdadır (28).

On altıncı Yüzyılın ortalarında Galata Sarayında bir Saray Ağası ile birlikte yirmi bir Ağa, dört Enderûn Oğlanı, dört Hastahâne Oğlanı, beş Hoca, bir kâtip, İmam, Tabib, Çamaşırcı, Sa-

(24) İskit Yayınevi (Yay.) : a.g.e., 1. Cilt S. 112.
(25) Bu konuda geniş bilgi için Bak. :
— İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 58 - 84.
— Tayyarzâde, A.A. : Tarih-i Atâ, 1. Cilt, İstanbul 1293, S. 72, 76, 153, 156.
— Hızır İlyas : Letâifî Vekayiî Enderûn, İstanbul 1276, S. 44.
— Ziya, M. : Mekteb-i Sultani, İstanbul 1918, S. 15 - 16.
(26) Tayyarzâde, A.A. : a.g.e., 1. Cilt, S. 73.
(27) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 101 - 102.
(28) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 140.

ka, Tellâk, Şerbetçi, Et Hammalı, Kapıcı, Baltacı, Kilerci, Ekmekçi gibi memur ve müstahdemler vardı (29).

Galata Sarayı Mektebi, Enderûn-i Hümâyûna talebe hazırlayan bir kuruluştur. Galata Sarayının Saraydaki Küçük Oda için birinci, Enderûn-i Hümâyûn için ise ikinci bir Hazırlık Mektebi niteliği taşıdığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Atâ Tarihinde bu konu şu ifadelerle yer almaktadır:

> «... *Galata Sarayı Enderûn-i Hümâyûna ikinci ve Sarây-ı Hümâyûndaki Küçük Odaya birinci Mekteb-i İdadi ittihaz ve bakiye-i kanunlarının Asr-ı Süleyman-ı Hânide ikmâline ağaz olunmuştur*» (30).

İ.H. Konyalı da bu konuyu şu şekilde doğrulamaktadır:

> «*Atâ Tarihinin dediği gibi Galata Sarayı, nasıl Enderûn-i Hümâyûn için ikinci ve Saraydaki Küçük Oda birinci idadî mektebi ise, İbrahim Paşa Sarayı da Galata Sarayı ayarında ikinci derecede bir Saray Mektebi oldu*» (31).

Galata Sarayı zaman zaman kısa aralıklarla medrese haline sokulmuşsa da, mektebin bu şekli hiçbir zaman devamlı olmamıştır. İlk fırsatta yine Saray Mektebi haline gelmiştir (32).

Talebeleri daha iyi yetiştirmek için Sarây-ı Hümâyûn ile Galata Sarayı koğuşlarına ve Galata Sarayı Müdürü Dairesine 1. Ahmed ve 3. Ahmed ile 1. Mahmud zamanında (1730 - 1754) birçok kitaplar bağışlanmıştır. 1. Mahmud Galata Sarayı Mektebi için bir de kütüphâne yaptırmıştır. Üç koğuşun hocalarının en eskisi kütüphâne hocalığına tayin olunmuştur (33).

İstanbul'un ileri gelen aileleri, çocuklarının iyi bir eğitim ve öğretimden geçebilmesi için onların Galata Sarayı Mektebine girmesini isterlerdi. Fakat bu girme işlemi oldukça zor olurdu. Galata Sarayında yetişen öğrencilerin Yeni Saraya alınma şansları vardı. Fakir olan öğrenciler ders vasıtalarından ve bol kitaptan mahrumdular. Bunun için de okuyup yazmakta sıkıntı çekiyorlardı. 1. Mahmud'un içi kıymetli kitaplarla dolu kütüphâ-

(29) İskit Yayınevi (Yay.): Mufassal Osmanlı Tarihi, 2. Cilt, İstanbul 1958, S. 720.
(30) Tayyarzâde, A.A.: a.g.e., 1. Cilt, S. 73.
(31) Konyalı, İ.H.: İstanbul Sarayları, 1. Cilt, İstanbul 1943, S. 155.
(32) İsfendiyaroğlu, F.: a.g.e., S. 100.
(33) Tayyarzâde, A.A.: a.g.e., 1. Cilt, S. 157 - 158.

neyi yaptırmasındaki en büyük faktör, bu çocuklara eğitim ve öğretimdeki desteği sağlamaktı (34).

Galata Sarayı Mektebi Kütüphânesine konulan ve 901 adetten ibaret olan eserlerin alanlara göre gruplandırılması şöyledir (35) :

Sayı	İsimler	Sayı	İsimler	Adet	İsimler
6	Cüz'ü Şerif	16	Kütüb-ü Usûl-ü Fıkıh	3	Kütüb-ü Hikme
75	Kütüb-ü Tefasir	46	Kütüb-ü Kelâm	26	Kütüb-ü Maani
12	Kütüb-ü Havaşi	39	Kütüb-ü Lûgat	150	Kütüb-ü Edebiyat
10	İlm-ü Kıraat	13	Kütüb-ü Sarf	78	Kütüb-ü Tevarih
149	Kütüb-ü Ehadis	85	Kütüb-ü Nahiv	6	Kütüb-ü Âdâb
35	Kütüb-ü Havaşi Minel Fıkıh ve Feraiz ve Fetva	30	Kütüb-ü Mantık	22	Kütüb-ü Riyaziyat
		50	Kütüb-ü Fıkıh	12	Kütüb-ü Heyet
				16	Kütüb-ü Tasavvuf
				22	Murakkat

Bu kitaplar Galata Sarayı Mektebinin lağvından sonra 1. Mahmud'un kurduğu Ayasofya Kütübhânesine kaldırılmıştır. Tasnif edildikten sonra da 444 tanesi Ayasofya Kütüphânesinde kalmış, 457 tanesi de 1. Mahmud'un kurduğu Fâtih Camii yanındaki kütüphânesine götürülmüştür (36).

Galata Sarayındaki talebelerin ortalama olarak ve yıllara göre odalardaki sayılarıyla toplamları da şu şekildedir (37) :

Yılı	*Küçük Oda*	*Orta Oda*	*Büyük Oda*	*Toplam*
1715	60	60	60	180
1757	117	152	154	423
1760	85	100	106	291
1794	144	192	184	520
1802	—	209	—	503
1800	245	178	193	647
1814	178	92	206	562
1820	—	—	—	490
1831	89	72	93	274
1833	63	—	68	203

(34) Vâsıf : Tarih-i Vâsıf, 1. Cilt, İstanbul 1219, S. 23.
(35) Baykal, İ.H. : a.g.e., S. 110.
(36) Baykal, İ.H. : a.g.e., S. 111.
(37) Baykal, İ.H. : a.g.e., S. 111.

Sultan Mahmud Galata Sarayı Mektebine gider, orada köşkte oturup talebelerin spor oyunlarını seyreder, çalgılarını dinlerdi. Pâdişâhın bu ziyaretini öğrenen yabancı Devlet Elçileri, Pâdişâha süslü Avrupa sepetleri içinde şekerlemeler ve çiçekler takdim ederlerdi. Sultan Mahmud hediyeleri getirenlere bahşişler verirdi. Galata Sarayı kıdemlilerinden altı talebeyi Enderûna kabul ederek mükâfatlandırmıştı (38).

Mektebin Saray meydanı denilen alanlarında talebeler o zamanın çok rağbette olan oyun ve sporlarıyla ilgilenirlerdi. Galata Sarayında beden terbiyesine ruh terbiyesi kadar önem verilmiştir. Bu sporlardan çûp ve top, tomak, cirid oyunları en başta gelenleridir. Ayrıca kemankeşlik denilen ok atma sporu da oldukça gelişmiştir. Yetişkin talebeler arasında güreşe merak saranlar da çoktur (39).

Galata Sarayında son derece sert bir eğitim gözlenmektedir. Sarayın sadece dış hizmetlileri görülür. Onların dışında başka hiç kimse görülmezdi (40).

Tomak, top, çûp oynamak ve kemankeşlik öğrenmek isteyenler önce içlerinden bir üstadın elini öperlerdi. Sonra zaman buldukça ellerindeki yayı günde beş ile ondan iki yüze kadar çeker ve tirendazlık öğrenirlerdi. Bu şekilde harp öncesi maharet kazanmaları gerekiyordu. Galata Sarayında, eğitim ve öğretim gören talebelerin hareketli bir düzen içerisinde faaliyetleri söz konusu idi. Talebeler hep beraber camiye giderek namaz kıldıktan sonra yine bir düzen içinde koğuşlarına giderlerdi. İkindi namazından sonra bazı oyunları oynamalarına ve gezinti yapmalarına izin verilirdi. Talebeler resmî elbiselerinin içinde terbiyeli bir şekilde gezerlerdi. Hepsinin başında çuhadan hilâl şeklinde şepkülah vardı. Geri kalan diğer zamanlarını okuyup yazarak değerlendirirlerdi. Bu eğitim ocağına çeşitli ders hocaları, hattatlar, hastahâne doktorları, hizmetçiler, şeyhler, vaizler ve bunlara benzer çeşitli üstadlar tayin edilmişti. Dinî ilimler, edebiyat ve çeşitli fen dersleri öğretiliyordu (41).

---

(38) Hızır İlyas : a.g.e., S. 188 - 189.

(39) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 103.

(40) Hammer, J.v. : Des Osmanischen Reichs Staatsverfassung und Staatsverwaltung, 2. Cilt, Wien 1815, S. 30.

(41) Ziya, M. : a.g.e., S. 17 - 19.

2. Bâyezid mekteplere atanacak öğretmenlerin mutlaka bilgili ve ehliyetli kimselerden seçilmesine itina göstermiştir. Onlara değer vermiş terfilerini kıdem ve iktidar esasına dayanan bir usûle bağlamıştır. Saray Mektepleri talebelerinin giyecekleri elbiselerin bir düzen içinde olmasını sağlamıştır. Onların halk arasında okur yazar bir sınıfa mensup olarak tanınmasını istemiştir. Kılık kıyafet bakımından da avam tabakasından ayırt olunmasını sağlamıştır (42).

2. Bâyezid birçok yazma eserleri toplatıp zamanının hattatlarına kopye ettirtmiştir. Bunları çoğaltarak kütübhânelere bağışlamıştır. Bâyezid'in kurduğu kütübhâne Avrupalılarca da meşhurdur. İstanbul'da kendi adını taşıyan büyük cami ve yine kendi adına yaptırdığı küçük cami ve mescidler bulunmaktadır. Fakat kendisinin ne kadar maarifsever bir Pâdişâh olduğunu ortaya koyan hakikat, Galata Sarayı gibi çok geniş teşkilâtlı büyük bir yatılı mektep kurmuş olmasıdır (43).

Galata Sarayı Mektebinin ilk sporcuları 2. Bâyezid'in devrinde onun himaye ve teşvikleriyle yetişmişlerdi. Mektepten çıktıktan sonra bunları Sarayına almış, orada da çeşitli sporların gelişmesine çok yardım etmiştir. Hatta Saray düğünlerinde ve bayram günlerinde bizzat onların oyunlarını seyretmek, başarı gösterenlerine merasimle mükâfatlar verdirmek, kurbanlar kesmek suretiyle Yurdumuzda o devrin sporlarına karşı büyük bir heves uyandırmıştır. Şehzadelerin sünnet düğünlerinde ve Sultanların evlenme günlerinde düzenlenen oyunlar ve eğlenceler esnasında spora da yer verilmesi bir gelenek haline gelmişti (44).

2. Bâyezid Galata Sarayının kurulması fikrini kendisine ilham eden «Gül Baba» başta olmak üzere mektebe bazı muallimler tayin ettirmiş ve ders programlarını hazırlatmıştır. Yazı ve musiki dersleri için ayrıca üstadlar getirtmiş ve spor faaliyeti için de bu alanda bilgi ve kabiliyeti olanlardan talebenin geniş ölçüde faydalanmasını düşünmüştür (45).

2. Bâyezid, Gül Baba'nın öğretmen olarak atanmasından sonra Arapça, Farsça, Kıraat, Hüsn-ü Hatt ve Musiki dersleri için ayrı ayrı hocaları görevlendirmiştir (46). Yeni Saray hocaları iler-

(42) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 138.
(43) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 138 - 139.
(44) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 139.
(45) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 141.
(46) Ziya, M. : a.g.e., S. 16.

leyip yükseldikçe Galata Sarayı Hocalarının kıdemlileri Yeni Saray hocalıklarına nakledilmişlerdir. Bu konu da kanunlarla düzenlenmiştir (47).

Galata Sarayında ders veren öğretmenler şu şekilde sıralanabilir (48) :

Gül Baba, Abdullah Efendi, Hâfız Abdullah Efendi, Müftüzâde Abdürrahim Efendi, Ahıskalı Ahmed Efendi, Ekmekcizâde Ahmed Efendi, Gürcü Ahmed Efendi, Tokatlı Ali Efendi, Ali Remzi Efendi, Ahıskalı Evliya Ali Efendi, Geredeli Halil Efendi, Arapzâde Hasan Efendi, Konyalı Hüseyin Efendi, Eğinli İbrahim Efendi, İbrahim Kudsî Efendi, Amasyalı İsmail Efendi, Mahmud Halife, Çerkeşî Mehmet Efendi, Manastırlı Mehmet Efendi, İmamzâde Esat Efendi, Kütahyalı Mehmet Efendi, Hâmidî Mehmed Efendi, Seyyid Mehmed Efendi, Mehmed Efendi, Arapzâde Mehmet Efendi, Kilisli Mehmed Kutsî Efendi, Babadağlı Mustafa Efendi, Hamidîzâde Mustafa Efendi, Mustafa Efendi, Osman Efendi, Akşehirli Ömer Efendi, Seyit Mehmet Efendi, Selman Pâk Efendi, Denizlili Yahya Efendi, Hattat Durmuşzâde Ahmed Efendi, Hattat Ali Rakım Efendi, Hattat Ali Vasfi Efendi, Hattat Hamdi Efendi, Hattat İbrahim Daimî, Hattat Mehmet Enverî Efendi, Hattat Mehmet Hamdi Efendi, Hattat Mehmet Nuri Efendi, Hattat Mehmet Rasim Efendi, Hattat Mehmet Vasfi Efendi, Hocazâde Hattat Mustafa Efendi, Hattat Osman Efendi, Hattat Ömer Efendi, Hattat, Ömer Vasfi Efendi, Hattat Recep Efendi (Revanî), Hattat Süleyman Efendi, Hattat Veliyüddin Efendi, Hâfız Hattat Yusuf Efendi.

Galata Sarayından yetişmiş önemli öğrenciler arasında ise şu isimler sıralanabilir (49) :

Çorlulu Ali Paşa, Sadrazam Melek Ahmed Paşa, Serasker Mehmet Sait Paşa, Kubbe Veziri Abdi Paşa, Vezîr Mustafa Paşa, İsmail Paşa, Maanoğlu Hüseyin Bey, Tayyar Efendi, Meclisi Vükelâya memur Mustafa İzzet Efendi, Ali Ağa, Aziz Efendi, Emin Efendi, Emin Ağa, Hafız Ali Efendi, Hüseyin Ağa, Şakir Efendi, Rasih Efendi, Ulemadan Mehmed Efendi, Tarihçi ve Şair Abdi

---

(47) Ziya, M. : a.g.e., S. 18.

(48) Bu konuda geniş bilgi için Bak. :
— İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 436 - 484.

(49) Bu konuda geniş bilgi için Bak. :
— İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 489 - 557.

Paşa, Hattat İzzet Efendi, Şair Kemaleddin Ağa, Galatalı Makbulî Çelebi, Hattat ve Şair Ahmet Münir Bahaeddin Efendi, Hattat Mehmed Hıfzı Efendi, Hattat Mustafa Efendi, Hattat Ahmet Nazîm Efendi, Hamit Keskin Ağa, Şair Nazif Efendi.

Mektebin idaresi başına Galata Sarayı Ağası unvanile bir müdür tayin olunmuştur. İdare kadrosuna yardımcı olmak üzere bir takım memurlar da katılmıştır. O zamanın ders programlarına ve sınıf teşkilâtına göre ilk toplanan altı yüz kadar talebe üç gruba ayrılmıştır. Bu gruplar ikişer yüz kişi olmak üzere üç koğuşa dağıtılmıştır. Birbirinden ayrı ayrı yaptırılmış olan bu koğuşlarda talebenin ders okuyacakları «Oda»lar ve yatacakları yerler ayrılmıştır (50).

Galata Sarayında yetiştirilen gençlerin kabiliyetli olanları Saraya alınarak orada daha üst dereceli bir mektep olan Enderûna devam ettirilirlerdi. O zaman bunlar aynı zamanda Sarayın çeşitli hizmetlerini de görürlerdi. Bunun için Galata Sarayındaki İç Oğlanların tamamiyle Türk âdetlerine ve Saray âdabına göre terbiye edilmelerine çok dikkat ediliyordu. Bunun için Galata Sarayındaki Mektebin müdürlüğüne tayin edilenlerin mutlaka Saray usûl ve terbiyesini iyi bilen kimseler olması en başta gelen bir şart ve düzen olmuştur (51).

Sarayın herhangibir memuru mektebe Müdür olarak atanmamıştır. Bütün Saray Mekteplerinde olduğu gibi, bu görev Ak Ağalara verilmiştir. Ak Ağalar hadım oldukları için aile hayatları yoktu. Dolayısıyla tek meşgaleleri talebeler ve mektep işleri olacaktı (52).

2. Bâyezid'in oğlu Yavuz Sultan Selim Galata Sarayının ilmî ve manevî yönüyle oldukça ilgilendi. Kılık ve kıyafetle ilgili bir talimatnâme çıkarttı. Müdürlerinin yetkilerini arttırdı. Kuruluşun idaresi işlerinden başka önemli hizmetlerde görevlendirdi. Müdürlerin mektep içinde ve dışındaki nüfus ve yetkileri çok arttı. Beyoğlu semti ile Galata'nın bütün emniyet ve asayiş işlerine bakmak onların görevleri oldu. Bu kadar önemli işi Galata Sarayı Müdürü tek başına yapamazdı. Bunun için Galata Sarayına ait olmak üzere ayrı bir kuruluş meydana getirilerek

(50) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 141.
(51) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 142.
(52) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 383.

Baltacılar Ocağı kurulmuştur. Galata Sarayı Baltacıları da devşirme çocuklarıdır (53).

Mektebin öğretmenleri içinde nakiller veya ölümler gibi sebeplerle boşluklar da olmuştur. Yavuz Sultan Selim bu açık derslere bilgili ve yetkili kimseler arasından hocalar seçilmesi konusuna da önem vermiştir (54).

Galata Sarayı Mektebini yeni baştan ıslah eden ve bu mekteple ilgili ciddi kurallar koyan Kanunî Sultan Süleyman olmuştur. Kanunî Sultan Süleyman zamanı Galata Sarayı Mektebinin en verimli zamanıdır. Mektebin 2. Bâyezid'den kalma kıyafet düzeni Kanunî zamanında gelişmiştir. Müdürlerden başlıyarak, memurlara, talebe ve hademelere kadar bu düzen uygulanmıştır. Müdürlerin yazın ve kışın üstlerine giyecekleri elbiselerle başlarına geçirecekleri kavuklar belirlidir. Mektebin diğer idarecileri ve bütün öğretmenleri de rütbe ve derecelerine göre belirli kılık ve kıyafetle gezmeğe mecburdurlar. Bunların da yazlık ve kışlık elbiseleri ayrı idi (55).

Saray talebelerinin giyecekleri elbise ve külahlar da belirliydi. Galata Sarayı talebeleri arkalarına kaftan giyerlerdi. Talebelerin başları tamamiyle tıraş edilmez, tepelerinde bir tutam saç bulunurdu (56).

Talebenin kılık ve kıyafetlerine karşı titiz bir ilgi gösterilmesi onlara medenî alışkanlıklar kazandırmak içindi. Buradan iyi yetişen gençler Sarayı Hümâyûna alınırlardı. Bunun için Galata Sarayı talebeleri mektebe alındıkları ilk günden itibaren Saray âdabına, her türlü teşrifat, terbiye ve nezaketine, kılık kıyafet düzenine ve temlik esasına alıştırılırdı (57).

Önceleri eski Galata Sarayına alınanlar hep Devşirme çocuklarıydı. Fakat Kanunî Sultan Süleyman'ın zamanında artık Türk ve Müslüman çocukları da bu mektebe kabul olunmaya başlanmıştır (58).

Galata Sarayı Mektebinde zamanın bütün eğitim ve öğretimlerini görerek iyi yetişmiş olanlardan güzel ahlâkları ve kabili-

(53) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 147.
(54) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 148.
(55) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 150.
(56) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 154.
(57) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 156.
(58) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 158.

yetleri ile arkadaşları arasında üstün cevher gösterenler vardı. Bunlar kanun gereğince Sarayda daha üst dereceli bir öğretim kuruluşu olan Enderûn Mektebine kabul olunuyorlardı. Burada eğitim ve öğretimlerini geilştirerek sırayla terfi ediyorlardı. İçlerinden bir çoğu Sarayın büyük memuriyet ve makamlarına kadar yükseliyorlardı. Bu makamlardan sonra da Devlet hizmetlerinde çalışıyorlardı. İçlerinde Sadrazamlığa kadar yükselenler vardı. Galata Sarayı Mektebinde kabiliyet gösteremeyenler çıkma süresi gelince Sipahi Bölüklerine nakledilerek askerlik mesleğine girerlerdi (59).

Galata Sarayı fertleri hizmetlerine göre çeşitli sınıflara ayrılmıştı. Hizmetten başka kendilerine ayrılan hocalardan dersler görürlerdi. On altıncı Yüzyıl ortalarında Galata Sarayı'nda yedişer akçe gündelik alan beş hoca vardı. Buraya alınan hoca, terfi ederse Yeni Saraydaki koğuş hocalığına geçirilirdi. Buraya dışardan ve ulemâdan biri tayin edilirdi (60).

Galata Sarayı Kanunî Sultan Süleyman zamanında çok iyi talebeler yetiştirmiş, mükemmel bir ilim yuvası haline gelmiştir. Galata Sarayı diğer Saraylara nazaran daha itibarlıydı. Bunun için buradaki oğlanların önemli kısmı Yeni Saraydaki boşlukları laı doldurmak için bu Sarayda en aşağı derece olan Büyük ve Küçük Odalara alınırdı. Ender olarak da büyük bir lütuf sonucunda Kaftanlı Odaları denilen Seferli, Kiler, Hazîne ve Has Odalara alınırdı (61).

Kanunî Sultan Süleyman Galata Sarayı Mektebinin müdürlerine, öğretmenlerine ve idarecilerine ait atamaları ve tayinleri esaslı bir sisteme bağlamıştı. Bunların ve talebelerin kılık ve kıyafetlerini düzene koymuş, okutulacak derslerin programlarını yeni baştan düzenlettirmiştir. Talebenin mektebe kabulleri ve mektepten Enderûna alınmaları veya Sipahi Ocaklarına geçişleri gibi çıkma usûllerini düzenlemiştir. Böylece mektebin bütün işlerini belirli usûllere ve nizamlara bağlamıştır (62).

Kanunî Sultan Süleyman'ın Galata Sarayı Mektebine yaptığı büyük iyiliklerden biri de mektebdeki talebe sayısını arttırmamasıdır. Talebenin sayısından ziyade niteliğine önem vermesi

(59) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 170.
(60) Uzunçarşılı, İ.H. : a.g.e., 1945, S. 304.
(61) Uzunçarşılı, İ.H. : a.g.e., 1945, S. 303.
(62) İsfendiyaroğlu, F. : a.g.e., S. 175.

ilme verdiği büyük önemi göstermektedir. İbrahim Paşa Sarayı Mektebi ve İskender Çelebi Sarayı Mektebini bu amaçla kurmuştur (63).

2. Selim zamanında kanun ve nizamlar çiğnenmiş, Galata Sarayı Mektebinin talebeleri de dağıtılmıştı. Mekteb gereksiz yere 2. Selim tarafından medreseye çevirtilmiştir (64).

3. Murad Galata Sarayı tekrar eski haline getirmiştir. 1. Ahmed yeniden medreseye çevirmiştir. 2 Osman zamanında (1618 - 1622) üçüncü defa Saraya dönüştürülmüştür. 4. Mehmed devrinde ise ağalar Küçük Oda ve Orduya dağıtılıp Galata Saray gene bir medrese olmuştur. Damat Şehit Ali Paşa binayı düzenlemiş, içine bir kasır ilâvesiyle dördüncü defa Galata Sarayı geliştirmiştir. 1753 tarihinde 1. Mahmud devrinde Fâtih ve Ayasofya Kütüphâneleri gibi büyük bir Kütüphâne yapılmıştır. 2. Mahmud devrinde büyük Tophâne yangınında yanan bina yeniden yapılmıştır. 1840 tarihinde bu bina Tıphâne olmuştu. Abdülmecid devrinde tekrar yanan bina kârgir olarak yapılmıştır. Yapımı Abdülaziz zamanında (1861 - 1876) biten bu bina «Adliye» kışlası adını almıştır. 1862 tarihinde «İdadii Umumi» adı altında «Harbiye, Bahriye, Tıbbiye, Mühendishâne» talebesine ait bir idadî mektebi olmuştur (65).

5.2.3. İbrahim Paşa Sarayı

Evliya Çelebi (66)'ye göre İbrahim Paşa Sarayı vezir saraylarının en büyüğü olub bu Saraydan daha büyük bir Saray yoktur. Günümüze kadar gelebilen bu Saray çeşitli devirlerde çeşitli amaçlarla kullanılmıştır.

İstanbul Adliye Sarayının yapımı için arsa aranmağa başlandığı sırada bu Saray hakkında münakaşalar açılmıştır. 1938 yılından itibaren de yayınlar yapılmıştır. S. Çetintaş, Cumhuriyet Gazetesindeki yazısında Sarayın yıkılamıyacağını, burasının İbrahim Paşa Sarayı olabileceğini iddia etmiştir (67).

---

(63) İsfendiyaroğlu, F.: a.g.e., S. 180.

(64) İsfendiyaroğlu, F.: a.g.e., S. 184.

(65) Yücel, H.Â.: Türkiye'de Orta Öğretim, İstanbul 1938, S. 523.

(66) Danışman, Z.: Evliya Çelebi Seyahâtnâmesi, 1. Cilt, İstanbul 1969, S. 25.

(67) Çetintaş, S.: Kör Kazma Hortlayabilir mi? Sinanın Eseri Olan At Meydanı Sarayı Yıkılamaz, «Cumhuriyet Gazetesi», 5 Haziran 1938.